

СТАТЄВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В СІМ'ЯХ

ДУ «Інститут педіатрії, акушерства та гінекології імені О.М. Лук'янової НАМН України», Київ
Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, Київ

**СЛОБОДЧЕНКО Л.М.,
ШКІРЯК-НИЖНИК З.А.,
СИНЧУК Л.М.,
ЖИЛКА Н.Я.,
РОМАНЕНКО Т.А.,
СЛЕПАКУРОВА І.В.**

Навіть в наш час багато батьків та педагогів вважають, що торкатись забороненої теми непристойно і соромно і починати статеве виховання дітей потрібно

тоді, коли діти вступають в період статевого дозрівання. Але, як відомо, в цьому віці підлітки вже одержали багато інформації з цього питання від таких же недосвідчених і погано обізнаних однолітків, які поповнюють свої знання з різних не фахових джерел, а також з власного досвіду.

Правильно і делікатно проведене статеве виховання ставить своєю ціллю не оголення людських відносин, а звільнює підлітка від помилкового почуття сорому, формує в ньому повагу до найважливішої сторони людського життя – взаємовідносин між чоловіком та жінкою.

Статеве виховання – важлива частина процесу виховання дитини, підлітка і пускати його на самоплив нерозумно і злочинно щодо власної дитини. Кожний малюк рано чи пізно стане чоловіком чи жінкою, тому виховання дитини повинно сформулювати в ньому повноцінного представника своєї статі.

Наявність в соціальному суспільстві значної кількості трансвеститів і осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації свідчить про серйозні проблеми в їх психосексуальному розвитку з дитячого віку. Саме сім'ї належить головна роль у вихованні із хлопчика чоловіка, а з дівчинки – жінки, щоб дитина вважала себе представником своєї статі відповідно до анатомічних особливостей.

З раннього дитинства хлопчик бере приклад з батька, наслідує його, приміряючи свою статеву роль в майбутньому. Для дівчинки зразком поведінки являється її мати. А відносини між батьками повинні бути прикладом взаємовідносин чоловіка і жінки в умовах сім'ї.

Статеве виховання в сім'ї процес складний, але необхідний, який дає можливість дитині одержати правильне уявлення про взаємовідносини між людьми різної статі, формує у нього правильну статеву поведінку в статевому житті, готує його до шлюбу і сімейного життя.

Дуже добре було б, якби всі батьки знали основні етапи психосексуального розвитку і принципи статевого виховання дитини, що може допомогти правильному і гармонійному розвитку підлітка, виховання в ньому почуття відповідальності за добробут сім'ї та майбутніх дітей.

Статєва різниця у плоду закладається на шостому тижні внутрішньоутробного розвитку, а на восьмому тижні формуються статеві органи й починають вироблятися статеві гормони.

Вже з перших днів життя дитини відмічається різниця в поведінці хлопчика та дівчинки, підтверджуючи їх різний психологічний розвиток.

Так, дівчатка більше сплять і більш чутливі до торкання їх руками, краще реагують на солодощі. А хлопчики

ПРОДОВЖЕННЯ НА СТ. 52 ►

◀ ПОЧАТОК НА СТ. 51

перевершують у фізичному розвитку, краще тримають голівку в положенні лежачі на животі. Дівчатка активніше реагують на звукові подразники, а хлопчики – на зорові. Чи не звідси пішла приказка «чоловік кохає очима, а жінка – вухами»?

У віці одного року поведінка ще більше різниться: дівчатка більш спокійні, з задоволенням грають в ляльки, а хлопчики більш активні та вертляві, а з іграшок віддають перевагу машинкам, літакам, рушницям.

З півторарічного віку дитина вже точно знає, хто вона – хлопчик чи дівчинка і вже розрізняє людей за статтю, «тітка чи дядько», орієнтуючись в цьому питанні в основному в чому одягнена людина і яка в неї зачіска.

В 3-4 роки дитина вже знає про анатомічну різницю між хлопчиками й дівчатками, але більше значення придає зовнішнім ознакам: плаття, бантики – це дівчинка, а штанці, коротка стрижка – це хлопчик. Але в цьому віці поняття штанці ще не стійке.

І дівчинка, і хлопчики вважають, що переодягнувшись, можна змінити статеву належність. В 5-6 років будь-яка дитини вже розуміє постійність своєї статі

й розуміє – що хлопчик стане чоловіком, а дівчинка – жінкою, мамою. Кожна дитина вивчає своє тіло, в тому числі й статеві органи, торкаючись до них руками, це також природно і не соромно, як і те, що дитина торкається до носа, вуха чи коліна.

Якщо постійно смикати дитину і забороняти їй пізнавати свій організм, у неї сформується поняття про ганебність тіла, але одночасно у дитини виникає підвищена цікавість саме до цих органів. Зростаючи в умовах постійної заборони та залякування, дитина в майбутньому буде зазнавати труднощі в статевих відносинах, вважаючи це ганебним і «брудним». Дитина повинна зростати та розвиватись як особистість, не зазнавати перешкод зі сторони дорослих, а одержувати від них відповіді на всі запитання, в тому числі й питання пов'язані зі статтю.

Часто дорослі уникають розмов з дітьми стосовно інтимних тем. Батьки відмовчуються або гніваються на дитину: «ще дуже замалий про це питати». Так у свідомості дитини залишається уявлення про погану, непристойну сторону життя дорослих та закладається основа для неправильної статевої поведінки. Знищити у дитині цікавість з питань статевої відносин немож-

ливо, але вона перестає звертатись до батьків з цих питань і буде задовольняти свою цікавість якомога далі від батьків.

У віці 5-9 років свідомість вже встановилась і опанується статеве поведінка, чому сприяють ролеві ігри в «дочки-матері», «мама-тата», в «лікарню».

Виконуючи функції лікаря, медсестри, батьків, діти наслідують поведінці дорослих, торкаються і роздивляються один одного, навіть роблять спробу цілуватися. Дорослі на такі ігри завжди реагують гнівом і покаранням. Хоча в цих відношеннях нема навіть натяку на сексуальність, а всього лиш цікавість, яка допомагає одержати правильне уявлення про статеві відмінності та статеві ролі.

Не карати та забороняти, а спробувати задовольнити цікавість дитини в спокійному стані доступними для неї словами й поняттями – ось правильний вихід із даної ситуації. Питання дитини природні та свідчать про нормальний розвиток особистості: чим хлопчик відрізняється від дівчинки, і звідки я взявся. Батьки не повинні розповідати казки про капусту, лелеку, магазини де продають немовлят. Завжди можна знайти слова, щоб в доступній формі пояснити дитині тайну його народження. Так батьки вбережуть дитину від жахливих і споганених вуличних знань, які досить часто виражені у вигляді нецензурної лайки та супроводжуються непристойними жестами.

Однак, в цей період розвитку дитини є деякі особливості статевого розвитку, що викликають у батьків тривогу і клопотаність.

Мова піде про мастурбацію (онанізм). Статистика говорить про те, що 10 % дошкільнят мастурбують, причому дівчатка значно частіше чим хлопчики.

У деяких дівчаток вже на першому році життя відмічаються випадки малюкової мастурбації: тісно зведені та перехрещені стегна, що ритмічно стискаються і розжимаються, дитина напружується і приймає позу «мостика», обличчя червоніє, на шкірі з'являється пітливість. Такий стан триває декілька хвилин, потім настає задоволеність, розслабленість і дитина засинає.

Ці явища пов'язані з нерівномірним розвитком відділів головного мозку, які забезпечують життєво важливі функції, і ті в яких знаходяться статеві центри. Після року життя малюкова мастурбація проходить без будь-яких наслідків самостійно. Якщо має місце інтенсивна і безперервна мастурбація у дитини, це свідчить про органічні враження головного мозку і потребують обов'язково консультації психоневролога.

У дівчаток дошкільного і молодшого шкільного віку мастурбації можуть проявлятися у вигляді тертя і стиснення статевих органів, притискання їх до краю стільця, ліжечка, парти, катання на іграшці, велосипеді. Причому можуть бути збудливі ігри, пов'язані з розгойдуванням, підкиданням, ритмічними рухами.

Досить часто мастурбують діти, які лишені батьківської ласки і уваги.

У хлопчиків майже завжди з'являється відчуття не потрібності в сім'ї, недостатності материнської ніжності, невпевненості в собі.

Випадково знайшовши такий шлях самозадоволення, нещасна дитина вдається до цього кожного разу, коли вона ображена і розгнівана. Мастурбація допомагає йому заспокоїтись і запобігти стресу. У деяких дітей звичка мастурбувати виникає під впливом старших товаришів або дорослих чоловіків. Мастурбація у дітей десятирічного віку не повинна залишатись без уваги дорослих. Не фіксуючи уваги дитини при цьому занятті, а тим більше не лаючи та не караючи її, слід з'ясувати причини та позбавитись їх як найшвидше, захопивши дитину цікавими справами, іграми.

Такій дитині потрібно приділяти більше уваги та турботи, дати йому зрозуміти, що його люблять і цікавляться його проблемами. Потрібно створити в сім'ї цій дитині умови з теплими емоціональними відносинами й рання мастурбація пройде і не принесе ніякої шкоди здоров'ю дитини і її розвитку. Якщо ці умови не принесли успіху, потрібно звернутися до дитячого психоневролога та при необхідності пройти курс лікування у спеціаліста.

ПРОДОВЖЕННЯ НА СТ. 54 ►

У період статевого дозрівання від 12 до 18 років відбувається бурхлива гормональна перебудова організму, з'являються вторинні статеві ознаки та специфічні ознаки статевої зрілості: менструації у дівчат і полюції у хлопців.

Фізіологічне дозрівання у підлітків настає раніше, ніж відбувається психосоціальний розвиток, що робить їх досить не зрівноваженими, конфліктними, легко вразливими й спонукає їх вирватись з під опіки та контролю батьків. Ця жадоба свободи і прагнення до прилучення до дорослого життя нерідко призводить дітей й батьків в сім'ях до протистояння, визиваючи у дітей агресію та відчуженість.

Саме в цей, такий складний для підлітка період, він потребує розуміння та емоційної підтримки батьків чи педагогів, які делікатно і тактовно зможуть допомогти підлітку у вирішенні багатьох проблем.

В цьому віці у підлітків виникає почуття першого кохання. Спочатку це платонічний потяг, коли достатньо бачити дівчину свого обожнювання, говорити з нею, разом ходити в кіно, на стадіон, на каток, разом вчити уроки. Потім виникає еротична стадія, коли в думках вже присутні елементи почуттів (доторкнутись, обійняти, поцілувати), котрі підліток прагне реалізувати на практиці в спілкуванні з коханою дівчиною.

Згодом настає черга сексуального потягу для реалізації якого і початку статевого життя не завжди мають місце умови та бажання партнера. У дівчат сексуальність пробуджується значно пізніше. А юнацька гіперсексуальність потребує розрядки сексуальної напруги, котра досягається в більшості випадків мастурбацією.

Як не клеймували її лікарі й педагоги, якими епітетами не нагороджували, як не залякували наслідками цього морального падіння (порок, хвороба, погана звичка), позбавити підлітка від мастурбації не вдалось. Майже всі здорові підлітки і юнаки проходять через мастурбацію, а коли настає статеве життя позбуваються її.

Сексопатологи відносяться до мастурбації як до нормального прояву гіперсексуальності, яка допомагає

зняти почуття напруги та фізіологічного дискомфорту у юнацькому віці.

Батькам не слід лякати підлітка негативними наслідками мастурбації, лаяти або висміювати його. Слід роз'яснити, що це тимчасове вікове явище у підлітків і не потрібно надавати йому значно більшої уваги й надмірно захоплюватись.

Сучасні підлітки рано вступають в доросле життя. Спонуканням являється прагнення не відставати від однокласників, страх втратити друга у випадку відмови, спокушення старшим партнером і та інш.

Чим сильніше підліток прив'язаний до батьків, до сім'ї, чим міцніші моральні установи, які дитина одержує в сім'ї, тим краще підліток керується необхідністю контролю і почуттям особистої гідності, управляти своїми вчинками та бажаннями.

Підліток повинен розуміти, що статева близькість до-ставляє задоволення, якщо вона підкріплена коханням і духовною близькістю, а без них втрачається розуміння і перетворюється в «сексуальну гімнастику».

На фоні найгостріших проблем морального і статевого виховання підлітків майже злочинним є явне небажання батьків зачіпати цю тему під час спілкування зі своїми дітьми.

Більшість підлітків, юнаків та дівчат інформацію про сексуальні відносини одержують або із засобів масової інформації (біля 30 %), або від друзів та подруг (25 %), а батьки та медичні працівники авторитетом не користуються. Причому, соціальну рекламу, культурні та пізнавальні телепрограми підлітки, як правило, ігнорують. Вони віддають перевагу музикальним та розважальним передачам.

Статеве виховання підлітків повинно проводитись незважаючи на надзвичайний супротив деяких батьків і педагогів. Дуже тяжка розплата за безграмотність в цій важливій складовій життя юнацтва. Не потрібно надіятись тільки на педагогів та лікарів, котрі повинні згідно службовим обов'язком займатись вихованням підростаючого покоління.

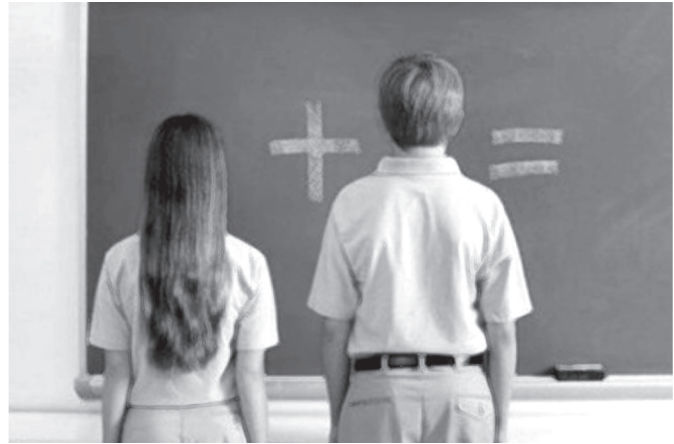
Розмова на інтимні теми в присутності всього класу неодмінно може викликати неадекватну реакцію: сором, збентеження, розв'язні жести, вульгарні висловлювання. На жаль, не підготовлені педагоги, які не змогли взяти правильний напрямок в цій бесіді, досить часто перетворюють статеву просвіту в статево розбещення.

Батьки не повинні знімати з себе відповідальність за сексуальну безграмотність своїх дітей. Говорити з дітьми про безпечний секс не соромно! Соромно бути ханжею і не зберегти юнака від негативних наслідків передчасного статевого життя. Батьки повинні дати пораду підлітку, що відчуті всю повноту любові можна тільки будучи зрілою особистістю не тільки в фізичному, але і в моральному, духовному і соціальному аспекті. Треба берегти кохану, нести за неї відповідальність, не перекладати на її дівочі плечі розплату за поспішність почуттів.

Дівчина також повинна розраховувати, в першу чергу, на допомогу та підтримку батьків, якщо потрапила в біду. Не потрібно ляяти і ображати дівчину, тому що виправити помилку словами вже не можна. Батьки єдина надія та опора дівчини в цей складний життєвий період. Тим паче, що в цьому повинні й самі батьки, які упустили момент дорослішання своєї доньки і своєчасно не підготували її до вступу у «доросле життя». Відповідати за все прийдеться разом. Не потрібно приймати рішення на скору руку. Після того, як згасають пристрасті, інстинкт материнства бере верхи над боязною осуду оточуючих, і через призначений час, взяв на руки «гріх» доньки, батьки відчують істинне щастя.

Серед підлітків (53,7 % хлопців і 77,5 % дівчат) вважають, що дошлюбні сексуальні відносини допустимі тільки з коханою людиною і вважають дошлюбні сексуальні відносини взагалі неприпустимі, однак хлопці відмічають, що такі відносини з дівчиною, яка сподобалась, можливі.

Сексуальна активність юнаків, а це вже учні 11-12 класів школи, яким виповнилось 17-18 років становить у

49,0 %, та у 42 % дівчат. Вік сексуального дебюту хлопців в $14,9 \pm 1,7$ року, у дівчат – $15,9 \pm 1,2$. Кохання як мотив початку статевого відносин, відмічають 51,26 % юнаків та 20,52 % дівчат. На жаль, серед підлітків, що регулярно живуть статевим життям 75,5 % вживають алкоголь, і тільки 24,43 % його не вживають.

Основний метод контрацепції у підлітків – це презервативи – 97,5%. Використовують контрацептиви 84 % дівчат та 85 % юнаків.

Дівчата планують зареєструвати шлюб у віці 22 років, хлопці у 24 роки. Позитивно відносяться до позашлюбної дитини 40,6 % дівчат та 18,18 % юнаків. Двох дітей хотіли б мати 59,3 % дівчат та 42 % хлопців. Одну дитину 14,7 % дівчат та 10,3 % юнаків.

Отже, успішній реалізації планів молоді на створення сім'ї та дітонородження можуть завадити й виявлені негативні тенденції репродуктивної поведінки, такі як не ефективне використання контрацептивів та відповідно, небажана вагітність дівчини. Це призводить до абортів, часом кримінальних, інфікування хворобами, що передаються статевим шляхом, ВІЛ-інфікування та багатьох запальних захворювань статевої сфери.

Таким чином, проблема стану молодіжної сексуальної культури продовжує залишатись досить гострою, що впливає безпосередньо на здоров'я підлітків і є загрозою репродуктивному потенціалу. ●